

SLOBODA POHYBU OBČANOV ÚNIE V JUDIKATÚRE SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE

FREEDOM OF MOVEMENT FOR EU CITIZENS IN THE CASE LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Miroslav Čellár¹

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na analýzu rozsudku Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-673/16 Coman a jeho význam pre výkon slobody pohybu a pobytu osôb v kontexte manželstiev osôb rovnakého pohlavia. Pozornosť sa venuje výkladu pojmu „manželský partner“, vzťahu medzi právom Únie a vnútroštátnym právom, ako aj otázkam, ktoré rozsudok ponechal nezodpovedané. Osobitne sa skúma reflexia rozsudku v právnom poriadku Slovenskej republiky v zákone o pobyte cudzincov. Cieľom príspevku je poukázať na praktické dôsledky judikatúry pre pobytové práva a prekážky jej uplatňovania v praxi.

Kľúčové slová

sloboda pohybu a pobytu, C-673/16 Coman, manželstvá osôb rovnakého pohlavia, zákon o pobyte cudzincov

Abstract

The paper focuses on the analysis of the judgment of the Court of Justice of the European Union in Case C-673/16 Coman and its significance for the exercise of the freedom of movement and residence in the context of same-sex marriages. Attention is paid to the interpretation of the concept of “spouse”, the relationship between EU law and national law, as well as to the issues left unanswered by the judgment. Particular emphasis is placed on the reflection of the judgment in the legal order of the Slovak Republic, especially in the Act on the Residence of Foreigners. The aim of the paper is to highlight the practical consequences of the case law for residence rights and the obstacles to its application in practice.

Keywords

freedom of movement and residence, Case C-673/16 Coman, same-sex marriages, Act on the Residence of Foreigners

Úvod

Sloboda pohybu a pobytu predstavuje jeden z najzásadnejších pilierov Európskej únie a súčasne jednu z najprepracovanejších kategórií európskeho právneho poriadku. Pravidlá, ktoré na únijnej úrovni upravujú podmienky vstupu a zotrvania fyzických osôb na území členských štátov, prešli za viac ako sedemdesiat rokov európskej integrácie značným vývojom, ako

¹ Mgr. Miroslav Čellár, PhD., Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedra ústavného práva a teórie práva, odborný asistent.

z hľadiska ich obsahu, tak z hľadiska okruhu osôb, na ktoré sa vzťahujú. Pôvod slobody pohybu siaha do koncepcie spoločného trhu uhlia a ocele, kde mala primárne ekonomický charakter a slúžila výlučne na zabezpečenie mobility pracovnej sily v úzko definovanom odvetví priemyslu. Toto obmedzenie odstránili už Rímske zmluvy, ktoré v rámci Európskeho hospodárskeho spoločenstva umožnili voľný pohyb pracovnej sily bez sektorových obmedzení.² Novinkou bol navyše voľný pohyb osôb poskytujúcich služby a rozšírenie práva pohybu pracovnej sily o právo na pobyt v hostiteľskej krajine. Prijatím Nariadenia Rady (EHS) č. 1612/68 z 15. októbra 1968 o slobode pohybu pracovníkov v rámci spoločenstva bolo právo na slobodu pohybu rozšírené aj na ich rodinných príslušníkov.³

Postupom času však sloboda pohybu a pobytu nadobudla výrazný ústavnoprávny rozmer, ktorý prehĺbil jej pôsobnosť a transformoval ju na nástroj ochrany základného statusu občianstva Únie. Sloboda pohybu tak dnes predstavuje základné právo, ktoré umožňuje občanom Únie využívať výhody spoločného hospodárskeho priestoru. Je to zároveň sloboda, ktorá je neoddeliteľne spojená s princípom zákazu diskriminácie na základe štátnej príslušnosti a s požiadavkou rešpektovať rovnaké zaobchádzanie s občanmi členských štátov pri výkone práv priznaných právom Únie.

Význam slobody pohybu je zároveň umocnený rozsiahlou judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ), ktorý v priebehu niekoľkých desaťročí zohral kľúčovú rolu pri jej interpretácii a vývoji. Relativizáciou požiadavky ekonomickej aktivity SDEÚ postupne vytvoril komplexný rámec, ktorý prekročil pôvodné normatívne limity a otvoril cestu pre koncepčnú premenu voľného pohybu pracovníkov z úzko ekonomického na široko definovaný ústavný inštitút voľného pohybu osôb a ich rodinných príslušníkov v rámci európskeho občianstva.⁴

Normatívne základy slobody pohybu

Normatívny rámec slobody pohybu je zakotvený predovšetkým v Zmluve o Európskej únii (ZEÚ) a Zmluve o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ). Východiskovým bodom je článok 9 ZEÚ, na základe ktorej občanom Únie je každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu. Článok 20 ZFEÚ, ktorý potvrdzuje občianstvo Únie ako autonómny právny status

² BALDONI, E.: The Free Movement of Persons in the European Union: A Legal-historical Overview. [online]. Pioneur Working Paper No. 2, July 2003, 19 s. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/21816300/The_Free_Movement_of_Persons_in_the_European_Union_A_Legal_historical_Overview. [cit. 2025-12-07]

³ Podľa čl. 10 ods. 1 Nariadenia mali bez ohľadu na svoju štátnu príslušnosť právo usadiť sa manžel alebo manželka pracovníka a potomkovia, ak majú menej ako 21 rokov alebo sú závislými osobami, ako aj závislí príbuzní pracovníka/pracovníčky a jeho manželky/manžela vo vzostupnej línii.

⁴ VLÁČIL, J.: Právo na vstup a pobyt na území členských štátov Európskej únie. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2016. s. 11.

nadväzujúci na štátnu príslušnosť členských štátov, definuje právo na slobodný pohyb a pobyt občana Únie na území členských štátov. Článok 21 ZFEÚ následne poskytuje každému občanovi právo voľne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov, pričom výkon tohto práva podmieňuje rešpektovaním obmedzení a podmienok stanovených zmluvami a sekundárnym právom. Dôležitú úlohu zohráva aj Charta základných práv EÚ (Charta), ktorej článok 45 zakotvuje právo na voľný pohyb a pobyt, čím mu dáva aj ústavný charakter. Charta predstavuje normu najvyššej právnej sily v hierarchii práva Únie a jej súlad s právom členských štátov je zabezpečený prostredníctvom aplikačnej prednosti.

Najvýznamnejším sekundárnym právnym aktom v oblasti mobility je smernica 2004/38/ES o práve občanov a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov. Smernica rekodifikovala predchádzajúcu normotvorbu v oblasti voľného pohybu, ako aj príslušnú judikatúru SDEÚ a stanovila jednotný právny rámec pre všetky kategórie občanov. Podľa smernice právo občanov Únie voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov by sa malo udeliť tiež ich rodinným príslušníkom bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť. Na účely tejto smernice by definícia „rodinného príslušníka“ mala zahrňovať okrem „manželského partnera“ aj „registrovaného partnera“, s ktorým občan Únie uzavrel registrované partnerstvo na základe legislatívy členského štátu, ak legislatíva hostiteľského členského štátu považuje registrované partnerstvá za rovnocenné s manželstvom, a v súlade s podmienkami stanovenými v príslušnej legislatíve hostiteľského členského štátu. Smernica okrem kategórie občan Únie a rodinný príslušník občana Únie zavádza tiež pojem oprávnenej osoby.⁵ Hostiteľský členský štát podľa smernice v súlade so svojou vnútroštátnou legislatívou umožní vstup a pobyt aj pre „partnera“, s ktorým má občan Únie trvalý vzťah riadne osvedčený. Hostiteľský členský štát má právo vykonať rozsiahle preskúmanie osobných okolností a zdôvodní akékoľvek odmietnutie vstupu alebo pobytu takýmto osobám.

Podľa smernice majú všetci občania Únie právo pobytu na území iného členského štátu počas obdobia dlhšieho ako tri mesiace, ak sú v tomto štáte ako pracovníci alebo samostatne zárobkovo činné osoby, alebo ak majú dostatočné zdroje pre samých seba a svojich rodinných príslušníkov, aby sa nestali záťažou pre systém sociálnej pomoci hostiteľského členského štátu počas obdobia ich pobytu, a ak majú komplexné krytie nemocenského poistenia v hostiteľskom členskom štáte. Ak občan Únie spĺňa tieto podmienky, právo pobytu sa rozširuje aj na jeho rodinných príslušníkov, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi členského štátu a sprevádzajú alebo sa pripájajú k občanovi Únie v hostiteľskom členskom štáte. Hoci sa smernica vzťahuje na

⁵ Bližšie pozri čl. 3 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov.

situácie, v ktorej občan Únie uplatňuje slobodu pohybu v inom členskom štáte, ako v štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, smernica má zásadný význam pri jej analogickej aplikácii.

Rozhodnutie SD EÚ v prípade Coman

V judikatúre SD EÚ asi neexistuje zásadnejšie rozhodnutie týkajúce sa obsahu slobody pohybu a pobytu vo vzťahu ku zväzkom osôb rovnakého pohlavia ako prípad Coman⁶. Prípad je obzvlášť zaujímavý v slovenských podmienkach, z dôvodu podobnosti slovenskej a rumunskej právnej úpravy rodinných vzťahov.

Pán Coman, rumunský občan a zároveň občan Spojených štátov amerických, sa spoznal s pánom Hamiltonom, občanom Spojených štátov amerických, v New Yorku v júni 2002 a v tomto meste bývali v spoločnej domácnosti od mája 2005 do mája 2009. Následne sa pán Coman usadil v Bruseli (Belgicko), kde pracoval ako asistent poslanca v Európskom parlamente, zatiaľ čo pán Hamilton ostal žiť v New Yorku. Dňa 5. novembra 2010 uzavreli v Bruseli manželstvo.

V decembri 2012 sa páni Coman a Hamilton obrátili na rumunský inšpektorát, aby im oznámil postup a podmienky, za akých pán Hamilton, ktorý nie je občanom Únie, môže ako rodinný príslušník pána Comana získať právo legálne sa zdržiavať v Rumunsku počas obdobia dlhšieho ako tri mesiace. Inšpektorát ich informoval, že pán Hamilton má právo len na trojmesačný pobyt, pretože v prípade osôb rovnakého pohlavia manželstvo rumunské právo neuznáva a preto predĺženie práva na prechodný pobyt pána Hamiltona v Rumunsku z dôvodu zlúčenia rodiny nemožno priznať.

Prípad sa dostal až pred rumunský ústavný súd, ktorý uviedol, že prejednávaná vec sa týka uznania manželstva, ktoré v súlade so zákonom uzavreli v zahraničí občan Únie a jeho manželský partner rovnakého pohlavia, ktorý je štátnym príslušníkom tretieho štátu, so zreteľom na právo na rodinný život a právo na voľný pohyb, posudzované z hľadiska zákazu diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie. V tejto súvislosti mal ústavný súd pochybnosti, ako sa majú vykladať viaceré pojmy použité v relevantných ustanoveniach smernice 2004/38/ES v spojení s Chartou základných práv EÚ a judikatúrou Súdneho dvora a Európskeho súdu pre ľudské práva.

Ústavný súd sa rozhodol položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky (zjednodušené):

⁶ Súdny dvor Európskej únie. Rozsudok z 5. 6. 2018, C-673/16, Relu Adrian Coman a i. proti Inspectoratul General pentru Imigrări.

1. Vztahuje sa pojem „manželský partner“ v zmysle smernice 2004/38/ES na štátneho príslušníka nečlenského štátu Európskej únie rovnakého pohlavia ako občan Európskej únie, s ktorým tento občan uzatvoril manželstvo v súlade so zákonom, a to na základe práva iného členského štátu, ako je hostiteľský štát?⁷

2. V prípade kladnej odpovede, vyžaduje daná smernica, aby hostiteľský členský štát priznal manželskému partnerovi občana Európskej únie rovnakého pohlavia právo na pobyt na svojom území na obdobie dlhšie ako tri mesiace?

Súdny dvor EÚ v konaní pripomenul, že smernica 2004/38/ES upravuje len podmienky vstupu a pobytu občana Únie v iných členských štátoch ako v členskom štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, a že neumožňuje založiť odvodené právo na pobyt v prospech štátnych príslušníkov tretích štátov, ktorí sú rodinnými príslušníkmi občana Únie, v členskom štáte, ktorého je tento občan štátnym príslušníkom. Nakoľko sa páni Coman a Hamilton zaujímali o právo na pobyt v Rumunsku, t. j. členskom štáte, ktorého je pán Coman štátnym príslušníkom, z toho vyplýva, že daná smernica neumožňuje založiť odvodené právo na pobyt pre pána Hamiltona, čo však podľa SD EÚ nevylučuje priznať takéto právo na základe článku 21 ods. 1 ZFEÚ.

Súdny dvor totiž už v minulosti totiž rozhodol, že pokiaľ sa pri príležitosti stáleho pobytu občana Únie v inom členskom štáte, než ktorého je štátnym príslušníkom, podľa podmienok stanovených smernicou 2004/38/ES a v súlade s nimi rozvinul alebo začal v tomto členskom štáte rodinný život, potrebný účinok práv, ktoré dotknutý občan Únie využíva na základe článku 21 ods. 1 ZFEÚ, vyžaduje, aby rodinný život, ktorý viedol tento občan v uvedenom členskom štáte, mohol pokračovať po jeho návrate do členského štátu, ktorého je štátnym príslušníkom, priznaním odvodeného práva na pobyt dotknutému rodinnému príslušníkovi, ktorý je štátnym príslušníkom tretieho štátu. Neexistencia takéhoto odvodeného práva na pobyt by totiž mohla dotknutého občana Únie odradiť od odchodu z členského štátu, ktorého je štátnym príslušníkom, s cieľom využiť svoje právo na pobyt v inom členskom štáte podľa článku 21 ods. 1 ZFEÚ, z dôvodu neistoty, či bude môcť v členskom štáte pôvodu

⁷ Podľa navrhovateľov, holandskej vlády a Komisie sa článku 2 ods. 2 písm. a) smernice 2004/38/ES musí dať jednotný a autonómny výklad. Podľa tohto výkladu je štátny príslušník tretej krajiny rovnakého pohlavia, ktorý je riadne zosobášený s občanom Únie v súlade s právom členského štátu, zahrnutý pod pojem „manžel/manželka“. Naopak, rumunská, lotyšská, maďarská a poľská vláda tvrdili, že pojem „manžel/manželka“ nespadá do pôsobnosti práva EÚ, ale musí byť definovaný podľa práva hostiteľského členského štátu. In: KOCHENOV, D. a kol.: Same-Sex Spouses: More Free Movement, but What About Marriage? Coman Case C-673/16, Coman et al. v Inspectoratul General pentru Imigrări – Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 5 June 2018. [online]. SSRN / ResearchGate, 2020 Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/.../Same-Sex-Spouses-More-Free-Movement-but-What-About-Marriage-Coman-Case-C-673-16-Coman-et-al-v-Inspectoratul-General-Pentru-Imigrari-Judgement-of-the-Court-of-Justice-Grand-Chamber-of-5-June-2018-E.pdf> [cit. 2025-12-07].

pokračovať v rodinnom živote, ktorý sa takto rozvinul alebo začal v hostiteľskom členskom štáte. Pokiaľ ide o podmienky priznania tohto odvodeného práva na pobyt Súdny dvor zdôraznil, že tieto podmienky nemôžu byť prísnejšie ako podmienky stanovené smernicou, ktorá sa musí použiť analogicky.

Podľa právneho názoru Súdneho dvora sa svojou prvou otázkou vnútroštátny súd v podstate pýtal, či v situácii, v ktorej občan Únie využil svoje právo voľného pohybu tak, že sa presťahoval a skutočne zdržiaval v inom členskom štáte než v štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, a pri tejto príležitosti rozvinul alebo začal rodinný život so štátnym príslušníkom tretieho štátu rovnakého pohlavia, s ktorým právoplatne uzavrel manželstvo v hostiteľskom členskom štáte, článok 21 ods. 1 ZFEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby príslušné orgány členského štátu, ktorého je občan Únie štátnym príslušníkom, odmietli priznať právo na pobyt na území tohto členského štátu uvedenému príslušníkovi tretieho štátu z dôvodu, že právo daného členského štátu neupravuje manželstvá medzi osobami rovnakého pohlavia. Smernica 2004/38/ES, ktorá sa mala v tomto prípade uplatniť analogicky, používa pojem „manželský partner“ ako „rodinný príslušník“. Pojem „manželský partner“, uvedený v tomto ustanovení označuje osobu spojenú s inou osobou manželským vzťahom, je podľa Súdneho dvora rodovo neutrálny, a môže teda zahŕňať manželského partnera rovnakého pohlavia, ako je dotknutý občan Únie. Z toho vyplýva, že členský štát sa nemôže odvolávať na svoje vnútroštátne právo, aby tak odmietol uznať na svojom území, len na účely priznania odvodeného práva na pobyt štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, manželstvo uzavreté s občanom Únie rovnakého pohlavia v inom členskom štáte v súlade s právom tohto iného členského štátu.

Súdny dvor v konaní pripomenul, že osobný stav jednotlivcov, pod ktorý spadajú pravidlá týkajúce sa manželstva, patrí do právomoci členských štátov a právo Únie do tejto právomoci nezasahuje. Členské štáty sa teda môžu slobodne rozhodnúť pre upravenie alebo neupravenie manželstva pre osoby rovnakého pohlavia. Z ustálenej judikatúry však vyplýva, že pri výkone tejto právomoci musia členské štáty dodržiavať právo Únie, a predovšetkým ustanovenia Zmluvy, ktoré priznávajú každému občanovi Únie právo voľne sa pohybovať a zdržiavať sa na území členských štátov. V súlade s ustálenou judikatúrou obmedzenie voľného pohybu osôb môže byť opodstatnené len vtedy, ak vychádza z objektívnych dôvodov všeobecného záujmu a je primerané cieľu, ktorý legitímne sleduje vnútroštátne právo.⁸

⁸ Viaceré vlády, ktoré predložili Súdnemu dvoru v danom konaní pripomienky, totiž poukázali v tejto súvislosti na základnú povahu inštitúcie manželstva a snahu viacerých členských štátov zachovať chápanie tejto inštitúcie ako vzťahu medzi mužom a ženou, ktorý je chránený v niektorých členských štátoch právnymi normami s ústavnou

Súdny dvor v tejto súvislosti pripomenul, že v súlade s článkom 4 ods. 2 ZEÚ Únia rešpektuje národnú identitu členských štátov obsiahnutú v ich základných politických a ústavných systémoch. Povinnosť členského štátu uznať manželstvá osôb rovnakého pohlavia uzavreté v inom členskom štáte len na účely priznania odvodeného práva na pobyt štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, sa ale nedotýka inštitúcie manželstva definovanej vnútroštátnym právom. Z tejto povinnosti uznania nevyplýva, že uvedený členský štát musí upraviť vo svojom vnútroštátnom práve inštitúciu manželstva medzi osobami rovnakého pohlavia. Obmedzuje sa len na povinnosť uznať takéto manželstvá na účely uplatnenia práv, ktoré týmto osobám vyplývajú z práva Únie. Takáto povinnosť uznania výlučne na účely priznania odvodeného práva na pobyt štátnemu príslušníkovi tretieho štátu neporušuje národnú identitu ani neohrozuje verejný poriadok dotknutého členského štátu.

Súdny dvor v danej veci judikoval, že v situácii, v ktorej občan Únie využil svoje právo voľného pohybu tak, že sa presťahoval a skutočne zdržiaval v súlade s podmienkami stanovenými v smernici 2004/38/ES v inom členskom štáte než v štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, a pri tejto príležitosti rozvinul alebo začal rodinný život so štátnym príslušníkom tretieho štátu rovnakého pohlavia, s ktorým právoplatne uzavrel manželstvo v hostiteľskom členskom štáte, článok 21 ods. 1 ZFEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby príslušné orgány členského štátu, ktorého je občan Únie štátnym príslušníkom, odmietli priznať právo na pobyt na území tohto členského štátu uvedenému príslušníkovi tretieho štátu z dôvodu, že právo daného členského štátu neupravuje manželstvá medzi osobami rovnakého pohlavia.

So zreteľom na predchádzajúce úvahy na druhú otázku odpovedal, že článok 21 ods. 1 ZFEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že za takýchto okolností štátny príslušník tretieho štátu rovnakého pohlavia ako občan Únie, s ktorým bolo uzavreté manželstvo v niektorom členskom štáte v súlade s právom daného štátu, má právo na pobyt dlhší ako tri mesiace na území členského štátu, ktorého je občan Únie štátnym príslušníkom.

Reflexie prípadu Coman v Slovenskej republike

Súdny dvor v konaní o prejudiciálnej otázke podáva výklad primárneho a sekundárneho práva Únie záväzným spôsobom. Prípád Coman je príkladom situácie, keď výkon právomocí členského štátu v oblasti rodinného práva môže viesť k porušeniu práva EÚ. V tomto prípade

právnou silou. Lotyšská vláda v tejto súvislosti na pojednávaní uviedla, že aj keby odmietnutie, za okolností ako sú tie vo veci samej, uznania manželstiev medzi osobami rovnakého pohlavia uzavretých v inom členskom štáte predstavovalo obmedzenie článku 21 ZFEÚ, také obmedzenie je založené na dôvodoch vzťahujúcich sa na verejný poriadok a národnú identitu v zmysle článku 4 ods. 2 ZEÚ.

Rumunsko zakázalo manželstvá osôb rovnakého pohlavia na svojom území. Z hľadiska práva EÚ to nie je problematické, keďže členské štáty môžu sami rozhodnúť, či na svojom území umožnia manželstvá osôb rovnakého pohlavia. Rozhodnutie Rumunska odmietnuť uznať manželstvá osôb rovnakého pohlavia uzavreté v inom členskom štáte však viedlo k porušeniu práva EÚ v situáciách, keď občan EÚ pochádzajúci z iného členského štátu žiadal o uplatnenie práva na zlúčenie rodiny na jeho území. Súd si v tomto prípade vybral tú najopatrnejšiu cestu – oprel sa o slobodu pohybu, nie o základné práva definované cez Chartu, pravdepodobne aby zásadnejšie „neudrel“ do kultúrnych konfliktov.⁹ Blízkosť slovenskej a rumunskej právnej úpravy robí prípad Coman v našich podmienkach obzvlášť významným.

Podľa Ústavy Slovenskej republiky je Slovenská republika zvrchovaný, demokratický a právny štát, ktorý sa neviaže na žiadnu ideológiu ani náboženstvo. Zároveň Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky. Posledná novela ústavy čl. 7 doplnila o ustanovenia, na základe ktorých si Slovenská republika zachováva zvrchovanosť predovšetkým vo veciach národnej identity tvorenej najmä základnými kultúrno-etickými otázkami, ktoré sa týkajú ochrany života a ľudskej dôstojnosti, súkromného a rodinného života, manželstva, rodičovstva a rodiny, verejnej morálky, osobného stavu, kultúry a jazyka, ako aj rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, vedy, výchovy, vzdelávania, osobného stavu a dedenia. Zároveň ústava obsahuje definíciu manželstva, ako jedinečného zväzku medzi mužom a ženou.

Právna úprava, ktorá transponuje ustanovenia smernice 2004/38/ES o voľnom pohybe osôb, je v Slovenskej republike vyjadrená v zákone č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Zákon definuje rodinného príslušníka občana Únie ako štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je jeho manžel, dieťa, závislý priamy príbuzný v zostupnej alebo vzostupnej línii, ale taktiež jeho partner, s ktorým má občan Únie trvalý, riadne osvedčený vzťah.¹⁰ Ide o úplnú transpozíciu čl. 3 ods. 2 písm. b) smernice 2004/38/ES. Slovenská republika nevyužila možnosť prebratia čl. 2 ods. 2 písm. b) uvedenej smernice týkajúci sa registrovaného partnerstva, vzhľadom k tomu, že slovenský právny poriadok nepovažuje registrované partnerstvá za rovnocenné s manželstvom. Partner občana Európskej únie preukáže rodinný vzťah k občanovi Európskej únie dokladom

⁹ RIJPM, J. J.: You Gotta Let Love Move: ECJ 5 June 2018, Case C-673/16, Coman, Hamilton, Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări. European Constitutional Law Review, 2019, roč. 15, ISSN 1574-0196, s. 324–339.

¹⁰ Bližšie pozri §2 ods. 5 zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

potvrdzujúcim, že ich vzťah trvá, je trvalého charakteru a je riadne osvedčený alebo môže túto skutočnosť dokázať akýmkoľvek vhodným spôsobom. Môže ísť napríklad o úradne osvedčené vzťahy (druh-družka), ktoré však nemajú charakter manželstva (Francúzsko).¹¹

Policajný útvar podľa zákona o pobyte cudzincov udelí trvalý pobyt na päť rokov, ak nie sú dôvody na zamietnutie žiadosti podľa § 48 ods. 2, štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý je manželom štátneho občana Slovenskej republiky s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky. Túto skutočnosť však musí príslušník tretej krajiny preukázať matričným dokladom.¹² Udelenie trvalého pobytu na päť rokov je v tomto prípade nevyhnutným predpokladom udelenia trvalého pobytu na neobmedzený čas. Policajný útvar však zamietne žiadosť o udelenie trvalého pobytu, ak manželstvo nebolo uzavreté podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého možno uzavrieť len manželstvo medzi mužom a ženou, nie medzi dvoma osobami rovnakého pohlavia. Výsledkom teda je, že cudzinec - štátny príslušník tretej krajiny, ktorý tvorí manželský pár rovnakého pohlavia so slovenským štátnym občanom uzavretým v zahraničí, nemá zákonný nárok na udelenie trvalého pobytu na území Slovenskej republiky.

Žiadne zo spomenutých ustanovení slovenského právneho poriadku sa pravdepodobne nedostáva do kolízie s ústavou, ani ZEÚ či ZFEÚ, ba dokonca ani s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy (RE). Štáty majú v rámci svojich právnych poriadkov právo na rešpektovanie svojej národnej identity (EÚ), prípadne širokej miery voľnej úvahy (RE), či inštitút manželstva ponechajú iba pre páry opačného pohlavia, alebo umožnia uzatvárať manželstvo aj párom rovnakého pohlavia. Prípád zákona o pobyte cudzincov je však odlišný. Netýka sa všeobecného uznania manželských zväzkov osôb rovnakého pohlavia pre účely plného využívania z toho im plynúcich práv totožných s právami podľa práva štátu, v ktorom manželstvo uzavreli, ale slúži len na praktickú realizáciu slobody pohybu v zmysle práva Únie v súlade s rozsudkom SDEÚ vo veci Coman.

¹¹ Dôvodová správa. Vládny návrh zákona o kontrole hraníc a pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Národná rada Slovenskej republiky. 2011. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=358760> [cit. 2025-12-07].

¹² Manželstvo uzavreté v inom štáte, v súlade s právom tohto štátu, sa do matriky zapisuje podľa zákona č. 154/1994 Z. z. o matrikách. Do matriky však nemožno zapísať uzavretie manželstva, ktoré je v rozpore s právnym poriadkom Slovenskej republiky. Takýto zápis je neplatný dňom jeho vykonania. Navyše, podľa zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov, manželstvo, ktoré v cudzine uzavrel slovenský občan pred iným orgánom ako pred orgánom Slovenskej republiky na to splnomocneným, je platné v Slovenskej republike, ak je platné v štáte, pred orgánom ktorého sa uzavrelo, a ak neexistovala žiadna okolnosť vylučujúca uzavretie manželstva podľa slovenského hmotného práva. Uzavretie manželstva medzi dvomi osobami rovnakého pohlavia však bez pochybností je okolnosťou vylučujúcou uzavretie manželstva podľa slovenského hmotného práva.

Práve tieto okolnosti viedli verejnú ochrankyňu práv v marci 2022 k návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov na Ústavnom súde SR, v ktorom namietala nesúlad príslušných ustanovení zákona o pobyte cudzincov. Dňa 29. júna 2022 prijal návrh ústavný súd na ďalšie konanie.¹³ K decembru 2025 vo veci rozhodnuté nebolo. Možno sa domnievať, že toto je práve jeden z tých dvoch prípadov, o ktorých hovoril predseda ústavného súdu v pléne Národnej rady SR v decembri tohto roku, v ktorom nevie plénum ústavného súdu prijať meritórne rozhodnutie, kvôli chýbajúcemu jednému sudcovi, pri rovnosti hlasov 6 za a 6 proti.

Záver

Rozsudok vo veci Coman má svojich prívržencov, aj odporcov. Jedni ho chápu ako značný posun v chápaní národnej identity a výlučných kompetencií členských štátov v oblasti rodinného práva, iní ako súdny aktivizmus a prekračovanie právomocí zverených Únii. Pre Kochenova a Belavusaua je prípad Coman výsledkom zlyhania inštitucionálneho presadzovania práva EÚ, nie prejavom jeho funkčnosti. Kladú si otázku, či zlyhala Európska komisia ako „strážkyňa zmlúv“ a prečo viac než 10 rokov netrestala členské štáty ako Rumunsko, Poľsko, Maďarsko, či Slovensko, ktoré vedome porušovali smernicu 2004/38/ES voči manželom rovnakého pohlavia. Kritici sa zároveň pýtajú, či je akceptovateľné, že štát uzná manželstvo osôb rovnakého pohlavia len pre účely slobody pohybu, ale nie pre účely dedenia, prístupu k zdravotným informáciám, rodičovstvu, či dôchodkom.¹⁴

Rozsudok vo veci Coman obsahuje jedno zásadné obmedzenie, na ktoré je potrebné upozorniť, ktoré však nebolo vytvorené osobitne pre prípady párov rovnakého pohlavia, keďže ide o zásadu stanovenú už v predchádzajúcej judikatúre a ktorú Súdny dvor v tomto prípade len zopakoval. Ide o zásadu, podľa ktorej môže občan Únie uplatňovať právo na zlúčenie rodiny pri návrate do svojho domovského členského štátu len vtedy, ak počas skutočného pobytu na území iného členského štátu skutočne býval a počas tohto skutočného pobytu si tam vytvoril alebo upevnil rodinný život. V predchádzajúcej judikatúre Súdny dvor spresnil, že takýto skutočný pobyt môže existovať len vtedy, ak sa občan Únie usadil v inom členskom štáte aspoň na tri mesiace.¹⁵

¹³ Nález z 12. októbra 2022, sp. zn. PL. ÚS 9/2022. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu SR, roč. 32, 2022, č. 73.

¹⁴ KOCHENOV, D. V. – BELAVUSAU, U.: After the Celebration: Marriage Equality in EU Law post-Coman in Eight Questions and Some Further Thoughts. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2020, roč. 27, č. 5, s. 549–572. ISSN 1023-263X.

¹⁵ Uplatnenie tohto obmedzenia v tomto konkrétnom kontexte môže slúžiť ako mechanizmus na upokojenie tých členských štátov, ktoré neumožnili uzatváranie manželstiev osobám rovnakého pohlavia, keďže zabezpečuje, že občania Únie, ktorí žijú v takomto členskom štáte, nemôžu obchádzať jeho právne predpisy tým, že by sa so svojim partnerom presunuli do iného členského štátu výlučne za účelom uzavretia manželstva a potom sa okamžite vrátili

Rozsudok vo veci Coman otvoril viacero otázok, ktoré budú musieť byť v budúcnosti zodpovedané. Súdny dvor vo svojom rozsudku napríklad opakovane odkazuje na manželstvá, ktoré boli uzavreté v členskom štáte v súlade s právom tohto štátu, alebo používa obdobné formulácie. Znamená to, že ak by sa pán Hamilton a pán Coman vzali v New Yorku namiesto v Bruseli, Súdny dvor EÚ by rozhodol, že Rumunsko nie je povinné uznať ich ako manželov? Taktiež treba zdôrazniť, že tento rozsudok sa uplatňuje len na cezhraničné situácie, a preto nemôže pomôcť zosobášeneným párom rovnakého pohlavia, ktoré sa nachádzajú v čisto vnútroštátnej situácii, teda v situácii bez akejkoľvek väzby na právo EÚ. Napríklad, ak by sa pán Coman presťahoval z Rumunska len do USA, tam by uzavrel manželstvo s pánom Hamiltonom a následne by sa vrátil priamo z USA do Rumunska, takáto situácia by sa z pohľadu práva EÚ považovala za čisto vnútroštátnu (keďže by nedošlo k výkonu voľného pohybu medzi členskými štátmi EÚ), a preto by sa pán Coman pravdepodobne nemohol dovolávať práva EÚ, aby prinútil Rumunsko ich manželstvo uznať. Zároveň, tento prípad sa týka výlučne občanov Únie a ich práva na voľný pohyb. Neposkytuje teda odpoveď na otázku, či pojem „manžel“ zahŕňa aj manžela rovnakého pohlavia v kontexte Smernice Rady 2003/86/ES o práve na zlúčenie rodiny, ktorá určuje podmienky, za ktorých môžu štátni príslušníci tretích krajín, ktorí sa oprávnené zdržiavajú na území členských štátov, uplatňovať právo na zlúčenie rodiny.

Odporúčania pre Slovenskú republiku vo vzťahu k rozsudku Coman by sme smerovali najmä k nevyhnutnej úprave zákona o pobyte cudzincov – odstránenie prekážky udelenia povolenia na pobyt ak manželstvo nebolo uzatvorené v súlade so zákonom o rodine a umožniť manželom rovnakého pohlavia skutočnosť uzavretia manželstva v zahraničí preukázať spôsobom odlišným od matričného záznamu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BALDONI, E.: The Free Movement of Persons in the European Union: A Legal-historical Overview. [online]. Pioneur Working Paper No. 2, July 2003, 19 s. Dostupné na internete: https://www.academia.edu/21816300/The_Free_Movement_of_Persons_in_the_European_Union_A_Legal_historical_Overview. [cit. 2025-12-07]

späť a domáhali sa uznania svojho manželstva na základe rozsudku Coman. Bližšie pozri: TRYFONIDOU, A.: The EU Top Court Rules that Married Same-Sex Couples Can Move Freely Between EU Member States as 'Spouses'. [online] Feminist Legal Studies, 2019, 27(2), s. 211–221. Dostupné na internete: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10691-019-09397-z>. [cit. 2025-12-07].

Dôvodová správa. Vládny návrh zákona o kontrole hraníc a pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Národná rada Slovenskej republiky. 2011. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=358760> [cit. 2025-12-07].

KOCHENOV, D. a kol.: Same-Sex Spouses: More Free Movement, but What About Marriage? Coman Case C-673/16, Coman et al. v Inspectoratul General pentru Imigrări – Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 5 June 2018. [online]. SSRN / ResearchGate, 2020 Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/.../Same-Sex-Spouses-More-Free-Movement-but-What-About-Marriage-Coman-Case-C-673-16-Coman-et-al-v-Inspectoratul-General-Pentru-Imigrari-Judgement-of-the-Court-of-Justice-Grand-Chamber-of-5-June-2018-E.pdf> [cit. 2025-12-07].

KOCHENOV, D. V. – BELAVUSAU, U.: After the Celebration: Marriage Equality in EU Law post-Coman in Eight Questions and Some Further Thoughts. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2020, roč. 27, č. 5, s. 549–572. ISSN 1023-263X.

Nález z 12. októbra 2022, sp. zn. PL. ÚS 9/2022. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu SR, roč. 32, 2022, č. 73.

RIJPMA, J. J.: You Gotta Let Love Move: ECJ 5 June 2018, Case C-673/16, Coman, Hamilton, Accept v Inspectoratul General pentru Imigrări. European Constitutional Law Review, 2019, roč. 15, ISSN 1574-0196, s. 324–339.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov.

Súdny dvor Európskej únie. Rozsudok z 5. 6. 2018, C-673/16, Relu Adrian Coman a i. proti Inspectoratul General pentru Imigrări.

TRYFONIDOU, A.: The EU Top Court Rules that Married Same-Sex Couples Can Move Freely Between EU Member States as ‘Spouses’. [online] Feminist Legal Studies, 2019, 27(2),

s. 211–221. Dostupné na internete: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10691-019-09397-z> [cit. 2025-12-07].

VLÁČIL, J.: Právo na vstup a pobyt na území členských štátov Európskej únie. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2016. 163 s. ISBN 978-80-87975-52-7.